

Pastorsämbetet i Öja meddelade år 1922 på riksantikvarieämbetets förfrågan: »3 stenar med runskrift. Av runstenarna äro två uppbrutna från gångbana å kyrkogården och ställda mot kyrkogårdsmurens östra sida [G 26 och 27?], 1 insatt i södra muren [G 21]. Möjligen fins ännu 3 dylika (1 i muren, 2 i gångbanan å kyrkans södra sida) men oläsliga.» Med de båda sista (»i gångbanan å kyrkans södra sida») avses sannolikt G 24 och G 25.

O. v. Friesen återfann vid sina besök i Öja åren 1922, 1923 och 1936 G 21 och fragmentet G 24, men icke G 22 och G 23. Vidare iakttog han tre mycket slitna stenar, på vilka endast obetydliga rester av runskrift kunde spåras (G 25, G 26 och G 27).

21. Öja kyrka.

Pl. 6.

Litteratur: L 1791, S 168. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 356, *Öländska och Gothländska resa* 1741 (1745), s. 252; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* I, s. 639 (Linnæus), 681, 747; C. G. Hilfelting, *Resejournal* 1799 (F m 57:6), s. 58; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 1; J. H. Wallman, *Öländska och gothländska fornlemningar*, 1830 (ATA), fig. 20; J. G. Liljegren & C. G. Brunius, *Nordiska fornlemningar* (1826–29), nr xcix; J. G. Liljegren, *Runlära* (1830), s. 155; O. Carlén, *Blad ur Gotlands historia*, 1862 (ATA), s. 343; E. Brate i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 7: 1 (1888), s. 67; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922, 1923, 1936 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfelting, teckning (F m 57: 7 tab. 16; återgiven i Liljegren o. Brunius a. a. nr xcix och i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1791); Wallman, teckning (a. a. fig. 20; även i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1791); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Runristad gravhäll. Den ligger nu infälld i kyrkogårdsmuren på södra sidan, rakt S om koret, som den fjärde av de i muren infällda stenarna från kyrkogårdens sydöstra hörn räknat. Tidigare har den legat »på kyrkogården å södra sidan, invid Sånghus-dören» (Hilfelting), »på Kyrkiogården» (Wallin). N. J. Ekdahl fann den också »utanför Chordören».

Gråvit kalksten av mycket god kvalitet. Längd 2,20 m, bredd upptill 1,09 m, nedtill 1,03 m; tjocklek 12–13 cm. Nedtill är hällen bräckt, och en spricka (nu lagad) går tvärs över stenen strax ovanför korsfoten. På några ställen är ytan ganska sliten och ristningen därför grund eller t. o. m. utplånad. Men i stort sett bör den betecknas som väl bevarad. Inskriften börjar upptill mitt i den övre ramen och går sedan runt längs stenens ytterkanter; den är jämnt och vackert huggen, med inskriften något mera sammanträngd mot slutet, där också några binderunor förekomma. Hällens inre upptages av ett vackert kors; foten nedtill är tämligen sliten; och där finnas också några inhuggna figurer (bomärken).

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

✠ iakaubs : synir : a burh : litu : giara : stain : yvir : faþur : sen : ok : [b] roþur : sen : hera :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

[ni]kulas : sum : ora : kirkiu : ati : men : guþ : uildi : biþ[i]n : fyri : þaira : sialum : ok :
60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110

hehualdi : ... : syni : þair : huilas : hier : undir · ole : lúpar : giarþi : mik
115 120 125 130 135 140 145 150 155

»Jakobs söner på Burg läto göra stenen över sin fader och sin broder, herr Nikulas, som ägde vår kyrka (d. v. s. var kyrkoherde vid vår kyrka), så länge Gud ville. Bedjen för deras själar och för Hågvald, ... son. De vila här under. Ole lúpar gjorde mig.»

Till läsningen: 6 **b** är icke stunget. Bistavarna i 8 **s** äro svaga. 9 **y** tydligt stunget. Intet skiljetecken efter 13 **a**. Runorna 22–25 **giar** äro skadade; om r. 24 har varit **a** eller **e** kan ej avgöras. 32 **y**, 33 **v** äro stungna; likaså 42 **e**, 53 **e**, 56 **e**. Endast en liten del av huvudstaven i 46 **b** är bevarad; 59–61 **nik** äro likaså skadade. Bistavarna i 69 **o** svaga. 82 **e** och 84 **g** äro tydligt stungna; likaså 90 **d**. Övre delen av 92 **b** är bortslagen.

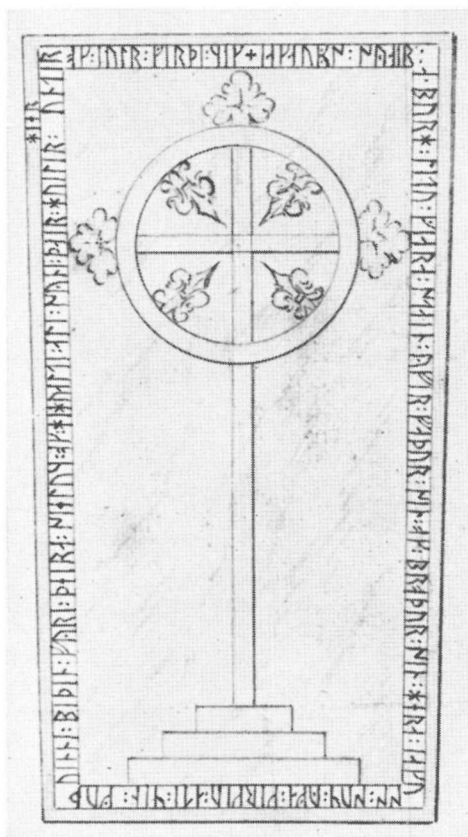

Fig. 21. G 21. Öja kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

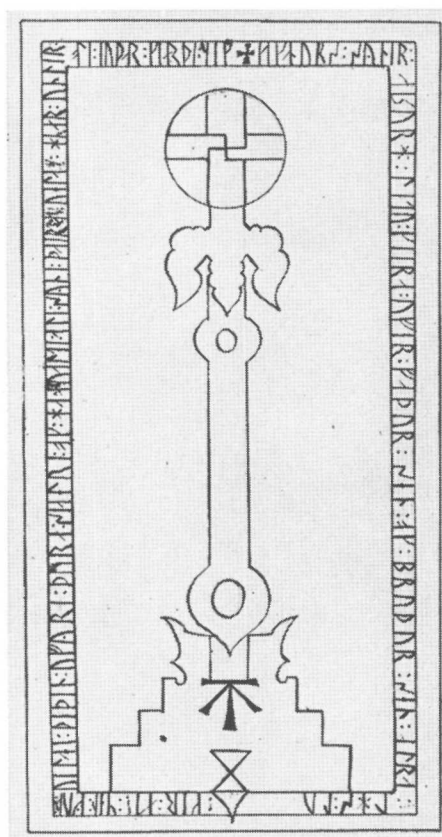

Fig. 22. G 21. Öja kyrka. Efter teckning av J. H. Wallman.

R. 95 **i** är helt borta i den spricka, som här går över stenen. 98 **y** är tydligt stunget. Bistavarna i 102 **a** och 111 **m** äro svaga; likaså i 116 **h**. 115 **e** och 120 **d** äro tydligt stungna. 121 **i** saknar skönjbar bistav; det förefaller knappast troligt, att runan har varit ett **a**. Därefter följer ett stycke, där stenen troligen från början har varit gropig och olämplig för ristning; det är ovisst, om här ha funnits några runor. Ordet 122–125 **syni** är däremot tydligt. Bistaven i 127 **a** är mycket svag. 138 **e** är säkert stunget, men knappast **a**. Stunget är 142 **d**; sannolikt också 146 **e**. R. 147 förefaller vara **i**, men bistaven är mycket svag. 151 **g** är stunget.

Linnaeus: **iakaubs · synir a kurh · litu kaira · stain ufir · faþur : sin · ok : broþur : sin · hera lfu-las · sum · trarkiu : ati mel · guþ : uildi : biþin · fyrir · þiira : sialum : ok : hehualdi · li : suni : þair · huilas : hear : untir : ali : lupar · giarþ : kik.** — Wallin: 114–121 **hehualti li :**, 145–150 **oli : lupar.** — Hilfeling: 6 **p**, 114–124 **hihualti : ali**, 145–150 **ok : iulr.** — Wallman: 114–121 **haþualti : ali**, 145–150 **oli : euþar.** — Ekdahl: 59–65 **niþulis**, 114–124 **niþuls : sial**, 145–150 **oli auþir.** — Säve: 6 **p**, 59–65 **nikulas**, 69–71 **oya**, 114–121 **hehualdi : al-**, 145–150 **oli : euþar.** Om 69–71 anmärker Säve: »L. har **uia**, hvilket bestämdt är oriktigt; — de mycket nötta runorna likna visserligen **nya** (ack. sg.f. novam), men de kunna dock äfven läsas för **oya** (gen.pl.f. insularum), hvilket sista är så mycket antagligare, som detta just utgör den rätta Gutniska formen för socknens namn (*Oyar*, f.pl.)» 87–91 »**uulti** (l. **uildi**) skulle möjligen äfven kunna läsas: **uil ai**, hvilket dock icke gifver någon mening; L:s **uinni** är alldeles oriktigt.» Inskriftens sista del omskriver Säve »med hyfsad text»: »*Heghwalda all(ir) syni(r) þair hwilas hair undir. Oli Euþar giarþi mik.*» — v. Frie-

sen: 6 **b**, 59–65 – **kulas**, 66–71 **sum : ora**, 114–124 **hehualdi · -l-**, 145–150 **öli : lupar**. Om r. 147 anmärker v. Friesen: »Mycket svagt spår av **l**-bistav . . . **l**-läsning bör betraktas som ganska säker. Intet spår av stingning hos **u** i **lupar**.»

Stenen har blivit ristad till minne av Jakob **a burh** av hans söner och över herr Nikulas Jakobs son av hans bröder. **a burh** avser antingen gården Burge i östra delen av Öja sn eller, kanske snarare, en plats i närheten av Burgsvik vid västra kusten. Ordet *burg* betecknar på Gotland en strandklippa, en tvärbrant bergvägg och marken därovanför, sålunda både klinten och högländet, även landhöjden ovanför havsstranden; jfr Hoburg, Torsburg. Se härom *Gotländsk ordbok* 1 (1918–40), art. *borg* (s. 81); C. J. O. Laurin, *De paroeciis Gothlandiæ Burgs et Stånga* (diss. Ups. 1842, præs. J. H. Schröder). Landborgen på Öland, se SAOB: L 167. Burgsvik är ursprungligen namn på den långa viken, och denna bör rimligtvis ha blivit uppkallad efter någon burg, även om terrängen kring själva hamnplatsen är slät och jämn, utan nämnvärda höjder. Uttrycket **a burh** förekommer även på gravhällen G 67 Sproge.

Herr Nikulas »ägde vår kyrka», d. v. s. han var sockenpräst i Öja, **men : guþ : uildi**, d. v. s. så länge det var Guds vilja, så länge Gud unnade honom att leva.

Tolkningen av 112–125 **ok : hehualdi : ... : syni** är osäker, redan därför att läsningen på några punkter är oviss. »Och Hägvaldes alla söner» är omöjligt, dels därför att r. 121 är ett tydligt **i** utan spår av någon bistav, sålunda icke **a**, dels därför att ett **ali : syni** alla söner knappast kan vara en nominativ (*allir synir*) med i båda orden utelämnat *-r*. Även sakligt förefaller en upplysning »Och Hägvaldes alla söner de vila här under» egendomlig i samband med inskriftens början. Vad som har följt närmast efter 114–121 **hehualdi** kan nu ej avgöras, då stenytan är svårt skadad, men ett **ola** förefaller fullt tänkbart, särskilt med hänsyn till äldre läsningar. Man skulle visserligen vänta prepositionen *fyrir* upprepad, men nödvändigt är det ju icke, och det började nu bli trångt om utrymmet. Jag är sålunda böjd för att uppfatta stycket 112–125 **ok : hehualdi : ... : syni** som en dativ, styrd av **fyrir**: »Bedjen för deras själar och för Hägvald Ola son (Oles son)».

Stenhuggaren omtalar till slut sitt namn, eller rättare: han låter den färdighuggna stenen omtala sin upphovsman: »Ole **lupar** gjorde mig.» Verket prisar självt sin mästare. Liknande uttryck förekommer på stenstolparna vid Sigraifs (G 8): »Olav söder gjorde oss.» Jfr också G 3, 51, 55, 58(?), 63.

Om mansnamnet *Jakob* se ovan G 13, om *Nikulas* G 11. Namnet *Ole*, kortform av *Olafr*, förekommer även i inskriften G 36; om *Olafr* se G 8.

Namnet *Hägvaldr*, *Hägvaldi* förekommer även i inskriften på Etelhemsfunten (G 97), vidare på en av stenarna vid Hejnums kyrka (S 53), möjligen i ännu ett par inskrifter (S 7, S 61). En »dominus Petrus Hegwaldi, curatus huius ecclesie, natus in Burs» (död 1494) omtalas på en gravsten i Stånga kyrka (Lindström nr 184). I franciskanernas i Visby necrologium möter namnet Hägvald: »Hegualdus et consors de Gardha» (G. Lindström, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 2, 1895, s. 492). Hägvalds (Hägvalls) är namn på gårdar på olika håll på Gotland: i Gerum och i Linde, i Vänge och i Vallstena. Om ett nyfunnet, östgötskt belägg på namnet *Hägvaldr* se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1958, s. 255 f.

pair : huilas : hier : undir: liknande uttryck på gravhällarna G 63 Silte och G 65–67 Sproge.

22. Öja kyrka.

Litteratur: L 1792, S 169. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 356, Öländska och Gothländska resa 1741 (1745), s. 252; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 640 (Linnæus); C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (Fm 57:6), s. 58; J. H. Wallman, *Öländska och gothländska fornlemningar*, 1830 (ATA), fig. 50; P. A. Sæve, *Gotland* 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 54, *Reseberättelse* 1864 (ATA), s. 167; E. Brate i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift 7:1 (1888), s. 67; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Avbildning: Wallman, teckning (a. a. fig. 50; även i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1792).